

بررسی عوامل مؤثر بر عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتع و آبخیزداری (مطالعه موردی: بهره‌برداران حوزه معرف کچیک واقع در استان گلستان)

* یلدا همت زاده و نعمت ا... خلیقی

به‌ترتیب دانشجوی سابق کارشناسی ارشد و عضو هیأت علمی دانشکده مرتع و آبخیزداری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

تاریخ دریافت: ۸۴/۱۰/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۸۵/۷/۲۶

چکیده

مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های اصلاحی و احیایی مرتع و آبخیزداری امری ضروری و بخش مهمی از موفقیت پروژه‌ها را سبب می‌شود. امروزه نقش مشارکت مردم در امر اصلاح، احیاء و مدیریت منابع طبیعی ملموس و از رویکردهای جدید سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور بشمار می‌رود. این مطالعه در سال ۱۳۸۳ با هدف ارزیابی اقتصادی - اجتماعی پروژه‌های مرتع و آبخیزداری در حوزه معرف کچیک انجام گردید. برای دستیابی به عوامل مؤثر بر عدم مشارکت بهره‌برداران، مطالعه‌ی مقدماتی بر روی پرسشنامه‌ها حاوی سئوالات در زمینه اوضاع طبیعی، اقتصادی، اجتماعی به‌صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده به تعداد ۱۰۸ بهره‌بردار انجام گردید. نتایج بررسی نشان داد که ۸۷/۷ درصد بهره‌برداران مشارکتی نداشته‌اند، از این تعداد ۳۹ درصد از پروژه‌ها اطلاع نداشته، ۳۵ درصد کمبود سرمایه و بیش از یک چهارم نیز عدم آگاهی لازم از محاسن اجرای پروژه‌ها را عنوان کرده‌اند. در رابطه با مشارکت در طرح‌های آینده بهره‌برداران وجود کمک‌های مالی و همچنین ادوات کشاورزی را مطرح نمودند.

واژه‌های کلیدی: بهره‌بردار، مشارکت، مالکیت، حوزه معرف کچیک

مقدمه

استعدادهای بالقوه و بالفعل امکانات، ارزش‌ها و فرهنگ‌های حاکم بر جوامع روستایی بوده که یک برنامه منظم و منسجم را می‌طلبد. تجربه مشارکت مردمی در کشورهای هند، چین، تبت، کره، سری‌لانکا و بنگلادش نشان داده که هر چه سطح فقر و نابرابری اقتصادی به‌ویژه مشکل بی‌سواد و ناآگاهی‌های عمومی بیشتر باشد به دنبال آن آگاهی کمتر و در نهایت برنامه مشارکتی ناموفق‌تر خواهد بود (۶).
از طرفی می‌توان به عدم همکاری و تقابل بین

یکی از عوامل مؤثر موفقیت اجرای پروژه‌های مرتع و آبخیزداری ایجاد انگیزه مشارکت در میان ساکنین حوزه آبخیز به شمار می‌رود. اغلب کشورهای توسعه یافته علت موفقیت خود را آموزش‌های هدفمند و سازمان یافته در ابعاد مختلف یک طرح می‌دانند. یکی از ارکان مؤثر در مشارکت و همیاری مردم حوزه آبخیز تقویت بنیه آموزشی ساکنین در رابطه با طرح‌ها می‌باشد. بررسی نیازهای آموزشی مستلزم شناخت

* - مسئول مکاتبه: yalda_hematzade@yahoo.com

می‌باشد. حوزه آبخیز معرف و زوجی کچیک دارای مساحتی در حدود ۳۶۰۰ هکتار می‌باشد که خود زیرحوزه‌ی کوچکی از آبخیز قرناوه بوده و آبخیز قرناوه نیز یکی از زیرحوزه‌های چندگانه حوزه آبخیز گرگانرود محسوب می‌گردد. این حوزه دارای حداقل ارتفاع ۶۲۰ متر و حداکثر ۱۲۶۴ متر از سطح دریا می‌باشد که در بین طول‌های جغرافیایی ۵۵° و ۵۷° و ۵۵ تا ۵۲ و ۵۷ و ۵۵ و عرض‌های جغرافیایی ۱۵° و ۴۲ و ۳۷ تا ۲۵ و ۴۶ و ۳۷ قرار گرفته است. (۵) قسمتی از حوزه به وسعت ۱۸۰ هکتار از سال ۱۳۷۶ به نام زیر حوزه نمونه جهت مطالعات پوشش گیاهی و همچنین احداث فلوم و پین و پلات حصارکشی گردیده است. منطقه از نظر لیتولوژی (زمین‌ساختی) یکنواخت و از مواد مادری لسی تشکیل یافته است، شکل ۱.

روش تحقیق پیمایشی توام با همبستگی، همخوانی و توصیفی و از پرسشنامه با بهره‌گیری از روش تحقیق همبستگی و همخوانی به منظور تعیین میزان همبستگی بین متغیرهاست.

جامعه آماری: جامعه آماری در این تحقیق شامل بهره‌برداران ساکن در روستاهای موجود در حوزه معرف کچیک می‌باشد.

روش نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه: برای بهره‌برداران ساکن در روستاهای حوزه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای با تخصیص متناسب و تصادفی استفاده شد که فرمول کلی آن به شکل زیر است.

$$n_i = (n/N) \times N_i$$

N_i = شماره هر روستا که شامل پنج روستا می‌باشد.

n = زمان صرف شده برای پرکردن پرسشنامه‌ها

N = مجموع خانوارهای هر روستا

n_i = حجم نمونه

دستگاه‌های ذریبط و بهره‌برداران اشاره کرد که خود عاملی مهم در عدم مشارکت و همیاری مردم می‌باشد. در واقع این وظیفه به عهده سازمان‌های مربوطه می‌باشد که این همیاری را شکل دهند و از طرفی در کنار آن از دانش بومی مردم منطقه که خود همانند کتابچه‌ای از شرایط اقلیمی و زیست محیطی و فرهنگی منطقه می‌باشد استفاده نمایند و شرایط مشارکت فعال بهره‌برداران فراهم گردد.

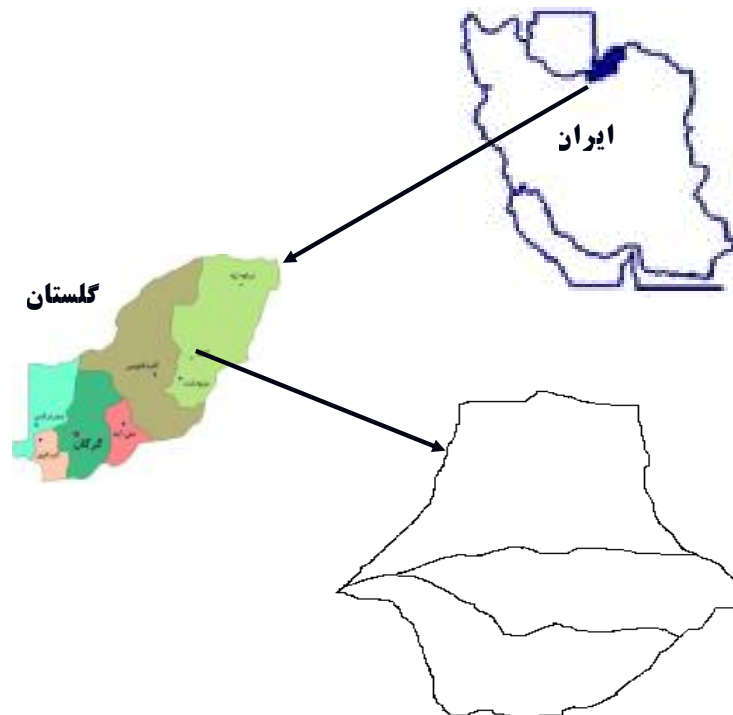
مردم، منابع و مشارکت سه رکن توسعه پایدار انسانی را تشکیل می‌دهند. با این تفاوت که مشارکت در مقایسه با دو رکن دیگر نقش ساختاری داشته و دو عامل مردم و منابع در چهارچوب آن به فعالیت در می‌آیند. مشارکت به دلیل اینکه هم هدف توسعه و هم وسیله رسیدن به آن است نقش ترکیب‌کننده دو عامل دیگر را داشته برآیند آن دو متغیر به شمار می‌رود به همین لحاظ مشارکت عنصر کلیدی در فرآیند توسعه پایدار تلقی می‌شود و از آن به‌عنوان حلقه گم شده فرایند توسعه یاد می‌شود (قاسمی، ۱۳۸۰)

حسین‌پور (۱۳۷۲)، در مطالعه خود به این نتیجه رسید که بین ناآگاهی از محتوای برنامه و عدم مشارکت مردمی در فعالیت‌های آبخیزداری رابطه‌ای حاکم است. همچنین توجه به نیازهای اساسی روستاییان و در نظر گرفتن آنها در برنامه‌ریزی و تقسیمات، توجه به ارزشها، فرهنگ‌ها و عرف محلی باعث افزایش مشارکت خواهد شد.

جرج (۱۹۹۲)، بیان می‌دارد که مشارکت بیشتر و موثرتر مردم در صورتی قابل انتظار است که تطابق بیشتری بین نیازهای مردم و هدف پروژه وجود داشته باشد. اینکه اجرای پروژه تا چه حد متوجه رفع نیاز روستاییان و بهره‌برداران خواهد بود و اینکه در تصویب و تعیین مشخصات پروژه، مردم چه نقشی داشته‌اند؟ تعیین‌کننده رابطه و تاثیر مشارکت مردم در این مرحله از پروژه است.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه: منطقه مورد مطالعه از نظر زمین‌شناسی به عقیده اشتوکلین جزئی از زون کپه‌داغ

شکل ۱- موقعیت حوضه آبخیز کچیک و زیرحوضه‌های آن در کشور و استان گلستان.

آلتی آغاج بزرگ ۷۵، کچیک ۷۸، آلتی آغاج کوچک ۹۰ و روستای آق‌امام ۳۳۵ عدد می‌باشد. لازم به ذکر است که ۲ پرسشنامه به دلیل خوب تکمیل نشدن توسط پرسش‌شوندگان از مجموع نمونه‌ها حذف گردیدند.

تعداد نمونه‌ها ۱۰۸ عدد به دست آمد که با توجه به تعداد خانوارهای هر روستا که به شرح ذیل می‌باشد با یک تناسب ساده تعداد نمونه برای هر روستا مشخص می‌شود. تعداد خانوارهای روستای خانگه ۳۹، روستای

جدول ۱- توزیع فراوانی جامعه آماری به تفکیک هر روستا.

تعداد نمونه	تعداد جامعه آماری (خانوار)	نام روستا
۷	۳۹	خانگه
۱۳	۷۵	آلتی آغاج بزرگ
۱۴	۷۸	کچیک
۱۶	۹۰	آلتی آغاج کوچک
۵۸	۳۳۵	آق‌امام
۱۰۸	۶۱۷	جمع

از سازمان‌های ذیربط جمع‌آوری شد، سپس شاخص‌های اجتماعی مرتبط با مردم حوزه از جمله سن، سواد، معیشت، امکانات، درآمد و... و ارتباط آنها با میزان تمایل به مشارکت مردم منطقه در پروژه‌های مرتع و آبخیزداری

شیوه‌ی اجرای تحقیق: در ابتدا مطالعات توجیهی و اجرایی انجام شده توسط مدیریت آبخیزداری استان گلستان در حوزه‌ی معرف کچیک جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گرفت. همچنین اطلاعات مربوط به منطقه نیز

۲- **متغیرهای مستقل:** متغیر مستقل (پیش‌بین) یک ویژگی از محیط فیزیکی یا اجتماعی است که بعد از انتخاب، دخالت یا دستکاری شدن توسط محقق مقادیری را می‌پذیرد تا تأثیرش بر روی متغیر وابسته (ملاک) مشاهده شود. در تحقیق حاضر متغیرهای مستقل شامل سن، سواد، شغل، تعداد افراد تحت تکفل، درآمد حاصل از کشاورزی و دامداری، مالکیت، شناخت پروژه‌های مرتع و آبخیزداری و... می‌باشند.

نتایج و بحث

۱- آمار توصیفی

سن: متوسط سن افراد مورد مطالعه ۴۲ سال بوده که جوانترین آنها ۲۰ سال و مسن‌ترین آنها ۸۰ سال داشته‌اند. بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۲۶ تا ۳۹ سال و کمترین فراوانی مربوط به گروه سنی زیر ۲۵ سال می‌باشد. انحراف معیار به دست آمده نیز برابر ۱/۳۹۳ می‌باشد.

سطح تحصیلات: در خصوص سطح تحصیلات بهره‌برداران مورد مطالعه ۷۵ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی، بی‌سواد و دارای سواد خواندن و نوشتن بودند و کمترین فراوانی مربوط به بهره‌برداران دارای تحصیلات سیکل و دیپلم به بالا با فراوانی ۳۱ درصد می‌باشند.

در حوزه معرف کچیک مورد ارزیابی قرار گرفت. در مطالعات از طریق پرسشنامه (میدانی) به‌دلیل شرایط خاص منطقه از جمله دوری و همچنین گویش خاص آنجا در ۳ مرحله صورت پذیرفت. ابتدا در مرحله‌ی اول برای آشنایی با مردم آنجا و در حجم کم (حدود ۲۰ عدد)، پرسشنامه‌ها تکمیل و سپس مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه حاصل حاکی از محدودیت حجم پروژه‌ها و بنابراین حضور مشارکت کم مردم را نشان می‌داد که بعد از مرحله پیشاهنگ (pilot)، مرحله‌ی دوم با تغییراتی در پرسشنامه و سنجش میزان تمایل به مشارکت و آگاهی مورد سوال و بررسی قرار گرفت و پس از بررسی مجدد و اصلاحات لازم مرحله نهایی (سوم) صورت گرفت و مجموعاً ۱۰۸ پرسشنامه تکمیل گردید.

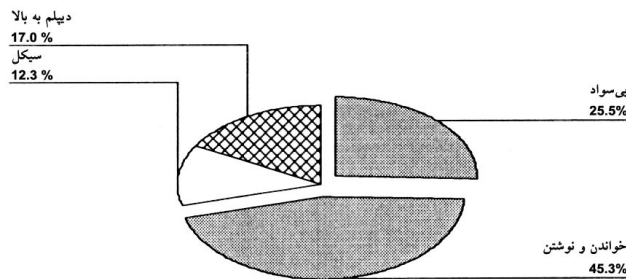
متغیرهای تحقیق:

۱- **متغیر وابسته:** متغیر وابسته (ملاک) متغیری است که تغییرات آن تحت تأثیر متغیرهای دیگر (متغیرهای مستقل) قرار می‌گیرد. متغیر وابسته این تحقیق شامل میزان تمایل مردم به مشارکت در مورد پروژه‌های مرتع و آبخیزداری می‌باشد که براساس سئوالات پرسشنامه‌های بهره‌برداران به میزان تمایل به مشارکت آنها امتیاز داده شد و با استفاده از نرم‌افزار spss تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مورد آزمون قرار داده شد.

جدول ۲- توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس سن.

گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد واقعی	درصد تجمعی
زیر ۲۵	۱۲	۱۱/۳	۱۱/۳
۲۶-۳۹	۴۲	۳۹/۶	۵۰/۹
۴۰-۵۹	۳۸	۳۵/۸	۸۶/۸
بیشتر از ۶۰	۱۴	۱۳/۲	۱۰۰
جمع	۱۰۶	۱۰۰	

منبع: مطالعات میدانی

شکل ۲- نمودار فراوانی افراد مورد مطالعه براساس میزان تحصیلات

۱۵۷۰۰۰ تومان بوده است که کمترین آن ۶۵۰۰ تومان و بیشترین آن ۲۲۷۵۰۰۰ تومان می باشد. حدود سه چهارم مردم منطقه در زیر خط فقر زندگی می کنند.

میزان مشارکت بهره برداران در پروژه های مرتع و آبخیزداری: با توجه به جدول حدود ۸۸ درصد از مردم عملاً در پروژه ها حضور نداشته اند که رقم بسیار بالایی می باشد.

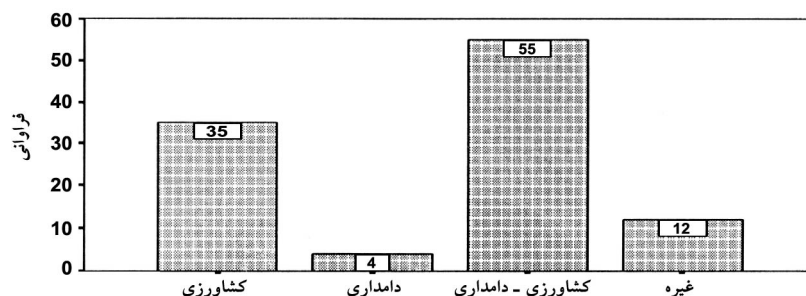
توزیع فراوانی افراد در مورد شناخت پروژه ها: با توجه به جدول ۸۵ درصد از بهره برداران شناختی متوسط به سمت عدم شناخت دارند و تنها ۲۰ درصد از مردم منطقه دارای شناختی نسبتاً کامل و به سمت شناخت کامل دارند. علت عدم مشارکت مردم در پروژه های مرتع و آبخیزداری: مطلع نشدن و نداشتن سرمایه سه چهارم بهره برداران را از مشارکت در پروژه های مرتع و آبخیزداری باز داشته است و از هر ۴ نفر یک نفر به دلیل نداشتن آگاهی کافی از مشارکت باز مانده است.

اشتغال: کشاورزان- دامداران بیش از نیمی از بهره برداران را تشکیل می دهند و از هر ۱۰ بهره بردار حدود ۹ نفر به کشاورزی و دامداری اشتغال داشته که گویای فعالیت غالب منطقه است.

تکفل: متوسط بعد خانوار افراد مورد مطالعه ۷ نفر بوده و کمترین بعد مربوط به ۱ تکفل و بیشترین بعد مربوط به ۲۴ تکفل می باشد. کمترین فراوانی مربوط به بعد ۱ تا ۲ نفر و بیشترین فراوانی مربوط به بعد ۷ تا ۹ نفر می باشد. انحراف معیار به دست آمده نیز برابر ۰/۳۵ می باشد.

میزان هزینه سالانه خانوار برای هر فرد: متوسط میزان هزینه سالانه هر فرد در این تحقیق برابر ۳۶۹۰۰۰ تومان بوده است که کمترین آن ۲۴۰۰۰۰ تومان و بیشترین آن ۱۵۰۰۰۰۰ تومان که بیشترین فراوانی نیز مربوط به طبقه کمتر از ۴۸۰۰۰۰ تومان و کمترین فراوانی مربوط به طبقه بیشتر از ۱۲۰۰۰۰۰ تومان می باشد.

میزان درآمد کل سالانه خانوار براساس خط فقر: متوسط میزان درآمد ماهانه خانوار در این تحقیق برابر

شکل ۳- نمودار فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس نوع اشتغال.

جدول ۳- توزیع فراوانی بهره‌برداران براساس تکفل.

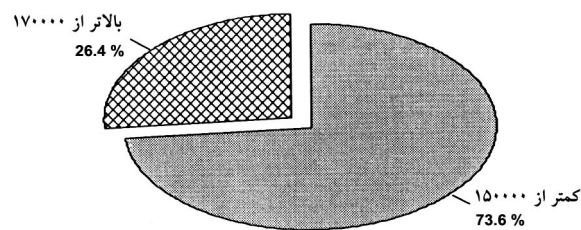
کد	بعد خانوار (نفر)	فراوانی	درصد واقعی	درصد تجمعی
۱	مجرد	۶	۵/۷	۵/۷
۲	یک تا دو	۱	۰/۹	۶/۶
۳	سه تا چهار	۲۲	۲۰/۷	۲۷/۳
۴	پنج تا شش	۲۴	۲۲/۷	۵۰
۵	هفت تا نه	۳۵	۳۳	۸۳
۶	نه نفر به بالا	۱۸	۱۶/۹	۱۰۰
جمع		۱۰۶	۱۰۰	

منبع: مطالعات میدانی

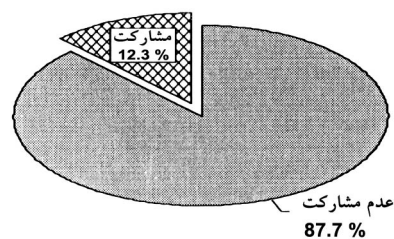
جدول ۴- توزیع فراوانی میزان هزینه سالانه خانوار برای هر فرد.

میزان هزینه سالانه خانوار برای هر فرد (تومان)	فراوانی	درصد واقعی	درصد تجمعی
کمتر از ۴۸۰۰۰۰	۷۲	۶۷/۹	۶۷/۹
۴۸۰۰۰۰-۶۰۰۰۰۰	۲۶	۲۴/۵	۹۲/۵
۶۰۰۰۰۰-۱۲۰۰۰۰۰	۷	۶/۶	۹۹/۱
بیشتر از ۱۲۰۰۰۰۰	۱	۰/۹	۱۰۰
جمع	۱۰۶	۱۰۰	

منبع: مطالعات میدانی

شکل ۴- نمودار فراوانی افراد مورد مطالعه براساس خط فقر.

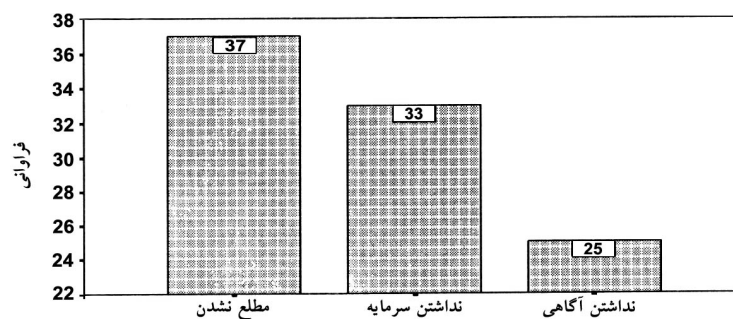

شکل ۵- نمودار فراوانی میزان مشارکت افراد مورد مطالعه در پروژه‌ها.

جدول ۵- توزیع فراوانی افراد در مورد شناخت انواع پروژه‌ها.

کد	شناخت پروژه‌ها	فراوانی	درصد واقعی	درصد تجمعی
۰	عدم شناخت	۱۶	۱۵/۱	۱۵/۱
۱	شناخت خیلی کم	۲۲	۲۰/۸	۳۵/۸
۲	شناخت کم	۲۷	۲۵/۵	۶۱/۳
۳	شناخت متوسط	۲۰	۱۸/۹	۸۰/۲
۴	شناخت نسبتاً کامل	۱۰	۹/۴	۸۹/۶
۵	شناخت کامل	۱۱	۱۰/۴	۱۰۰
جمع		۱۰۶	۱۰۰	

منبع: مطالعات میدانی

شکل ۶- توزیع فراوانی علت عدم مشارکت مردم در پروژه‌ها.

۲- آمار تحلیلی:

جدول ۶ - رابطه بین خط فقر و میزان تمایل به مشارکت.

گروه	درآمد	میزان تمایل به مشارکت (۱)		میزان تمایل به مشارکت (۲)		جمع
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱	زیر خط فقر	۹	۱۱/۵	۶۹	۸۸/۵	۷۸
۳	بالای خط فقر	۷	۲۵	۲۱	۷۵	۲۸
جمع		۱۶		۹۰		۱۰۶

منبع: مطالعات میدانی

آماره خی- دو پیرسن

آماره پیرسن	درجه آزادی	p-value
۲/۹۱۳	۱	۰/۰۸۸

ضریب همبستگی

نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معنی داری (sig)
اسپیرمن	-۰/۱۶۶	۰/۰۸۹

جدول ۷- رابطه بین سن و میزان تمایل به مشارکت.

گروه	سن (سال)	میزان تمایل به مشارکت (۱)		میزان تمایل به مشارکت (۲)		جمع
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱	کمتر از ۲۵	۵	۷	۴۱/۷	۵۸/۳	۱۲
۲	۲۶-۳۹	۴	۳۸	۹/۵	۹۰/۵	۴۲
۳	۴۰-۵۹	۶	۳۲	۱۵/۸	۸۴/۲	۳۸
۴	بالتر از ۶۰	۱	۱۳	۷/۱	۹۲/۹	۱۴
جمع		۱۶	۹۰			۱۰۶

منبع: مطالعات میدانی

آماره خی - دو پیرسن

آماره پیرسن	درجه آزادی	p-value
۸/۳۳۳	۳	۰/۰۴

ضریب همبستگی

نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معنی داری (sig)
اسپیرمن	۰/۱۳۶	۰/۱۶۴

جدول ۸- رابطه بین سواد و میزان تمایل به مشارکت.

گروه	سواد	میزان تمایل به مشارکت (۱)		میزان تمایل به مشارکت (۲)		جمع
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱	بی سواد	۲	۲۵	۷/۴	۹۲/۶	۲۷
۲	خواندن و نوشتن	۸	۴۰	۱۶/۷	۸۳/۳	۴۸
۳	سیکل	۱	۱۲	۷/۷	۹۲/۳	۱۳
۴	دیپلم به بالا	۵	۱۳	۲۷/۸	۷۲/۲	۱۸
جمع		۱۶	۹۰			۱۰۶

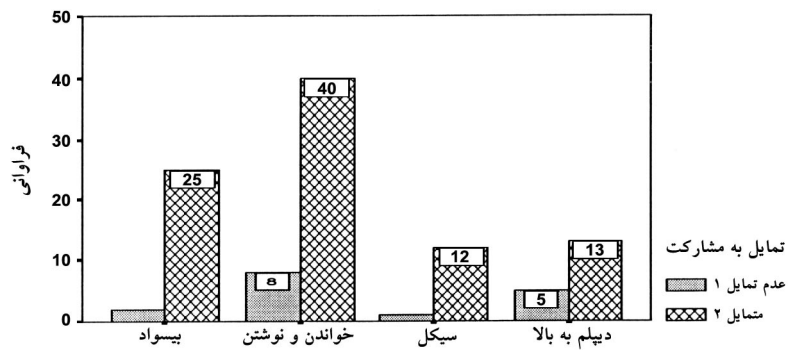
منبع: مطالعات میدانی

آماره خی - دو پیرسن

آماره پیرسن	درجه آزادی	p-value
۴/۱۵۳	۳	۰/۲۴۵

ضریب همبستگی

نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معنی داری (sig)
اسپیرمن	-۰/۱۴۱	۰/۱۵۱

شکل ۷- توزیع فرآوانی سواد و میزان تمایل به مشارکت.

جدول ۹- رابطه بین مالکیت و میزان تمایل به مشارکت.

گروه	نوع مالکیت	میزان تمایل به مشارکت (۱)		میزان تمایل به مشارکت (۲)	
		درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی
۰	غیر مالک	۱۲/۷	۹	۸۷/۳	۶۲
۱	مالک	۲۰	۷	۸۰	۲۸
جمع		۱۶	۱۶	۹۰	۹۰

منبع: مطالعات میدانی

آماره خی - دو پیرسن

p-value	درجه آزادی	آماره پیرسن
۰/۳۲۲	۱	۰/۹۸۱

ضریب همبستگی

سطح معنی داری (sig)	مقدار آزمون	نام آزمون
۰/۳۲۷	-۰/۰۹۶	اسپیرمن

جدول ۱۰- رابطه بین شناخت پروژه ها و میزان تمایل به مشارکت.

کد	انواع شناخت	میزان تمایل به مشارکت (۱)		میزان تمایل به مشارکت (۲)	
		درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی
۰	عدم شناخت	۳۰/۸	۴	۶۹/۲	۹
۱	شناخت خیلی کم	۲۱/۷	۵	۷۸/۳	۱۸
۲	شناخت کم	۵/۹	۱	۹۴/۱	۱۶
۳	شناخت متوسط	۱۵/۶	۵	۸۴/۴	۲۷
۴	شناخت نسبتاً کامل	۰	۰	۱۰۰	۷
۵	شناخت کامل	۷/۱	۱	۹۲/۹	۱۳
جمع		۱۶	۱۶	۹۰	۹۰

منبع: مطالعات میدانی

آماره خی - دو پیرسن

پ-Value	درجه آزادی	آماره پیرسن
۰/۲۷۳	۵	۶/۳۵۳

ضریب همبستگی

سطح معنی داری (sig)	مقدار آزمون	نام آزمون
۰/۰۵۶	۰/۱۸۶	اسپیرمن

۷۰ هکتار زمین و انجام عملیات بهزراعی (تراسبندی) دارای درآمد کافی است که می‌تواند هزینه‌های خانوار را پوشش دهد.

- نتایج حاصل از نمودار ۴، فراوانی درآمد کل سالانه خانوار براساس خط فقر مشخص می‌شود که از هر ۴ نفر پرسش شونده ۳ نفر زیر خط فقر قرار دارند که نشان دهنده فقر عمومی در منطقه مورد مطالعه است که این پدیده می‌تواند اثرات سوئی بر عملکرد سازمان در منطقه بگذارد.

- با توجه به جدول ۵، فراوانی شناخت بهره برداران نسبت به پروژه‌های انجام شده در منطقه مشخص می‌گردد که ۸۵ درصد از بهره‌برداران شناختی متوسط به سمت عدم شناخت دارند. با توجه به اینکه پایه و اساس موفقیت طرح‌های مشارکتی، آگاه کردن مردم و توجیه آنها در این زمینه می‌باشد نقش آموزش و دادن آگاهی از طرف سازمان به بهره‌برداران کاملاً مشخص می‌شود. با بررسی‌های بعمل آمده و گفتگو با هیات امنای روستاها مشخص گردید که میزان اطلاع رسانی به مردم در رابطه با آگاه کردن و جذب مشارکت مردم بسیار محدود و تنها در یک جلسه ۲ ساعته با حضور روسای کل و مدیران و هیات امناء و عده محدودی از مردم بوده است و از طرفی نحوه اطلاع رسانی بصورت روان و در سطحی مطرح نشده که باعث یادگیری مردم عامه گردد.

- با توجه به نمودار ۶، فراوانی علت عدم مشارکت مردم در پروژه‌ها چندین علت را می‌توان مطرح نمود. مهمترین مساله اطلاع رسانی به مردم منطقه می‌باشد و طی آمار بدست آمده کسانی از پروژه‌ها مطلع شده‌اند که دارای مسئولیت محلی (معمد، هیات امناء، مدیر تعاون

۱- **مطالعات توصیفی:** با توجه به جدول ۲ فراوانی سن که به چهار گروه سنی نوجوانی، فعالیت، تجربه و بازنشستگی تقسیم می‌شود. از هر ۴ نفر ۳ نفر در سنین فعالیت قرار دارند. این آمار بیانگر پتانسیل و زمینه‌های نیروی کاری است که باید در برنامه‌ریزی‌ها مورد توجه بسیار قرار گیرد. در واقع بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به سن فعالیت، تجربه، بازنشستگی و نوجوانی می‌باشد.

- نتایج حاصل از نمودار ۲ فراوانی سواد بیانگر فقر فرهنگی شدید و وجود ۷۵ درصد افراد بی سواد و کم سواد می‌باشد که خود عامل مهم و موثری بر روی زمینه‌های تمایل به آگاهی می‌باشد.

- با توجه به نمودار ۳ فراوانی اشتغال حدود ۹۰ درصد مردم منطقه به کشاورزی یا دامداری مشغول می‌باشند که در برنامه‌های سرمایه‌گذاری و مدیریتی باید به آن توجه خاص شود.

- آمار بدست آمده از جدول ۳ فراوانی تکفل بیانگر این موضوع می‌باشد که تنها ۲۷ درصد بعد خانوار منطقه با بعد خانوار جامعه ایرانی مطابقت دارد و حدود نیمی از خانوارها در شرایط بحرانی جمعیت بسر برده و در سرباری خانواده تاثیرگذار هستند و در نهایت بر روی فقر اقتصادی و در نتیجه فقر فرهنگی و به صورت سلسله مراتب تاثیرگذار است.

- نتایج حاصل از جدول ۴ فراوانی هزینه سالانه خانوار برای هر فرد مشخص می‌کند که از هر پنج خانوار دو خانوار در شرایط نامناسب اقتصادی قرار داشته و با عنایت به جدول تکفل ۳ هزینه‌ها تکافوی نیاز حیاتی خانوار را نمی‌کند. تعداد ناچیزی از خانوارها دارای هزینه ماهانه بالای ۲۰۰۰۰۰ تومان می‌باشند این فرد با مالکیت بیش از

تنها در سایه‌ی تامین نیازهای حیاتی امکان پذیر است. بنابراین سرمایه‌گذاری دولت در بخش سرمایه‌گذاری ثابت در طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری ضرورتی غیر قابل انکار در مناطق محروم می باشد.

- با توجه به آماره خی- دو پیرسن جدول توافقی ۷ بین سن و میزان تمایل به مشارکت و نیز سطح معنی داری ۰/۰۴ مشخص گردید که مقدار بدست آمده در سطح ۵ درصد خطا معنی دار می باشد، به عبارت دیگر فرض تحقیق مبنی بر وجود رابطه بین سن و میزان تمایل به مشارکت تایید و فرض صفر مبنی بر عدم وجود رابطه رد می گردد و نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن هم این موضوع را تایید می کند. اما به دلیل اینکه فراوانی در بعضی موارد کم می باشد نمی توان صد در صد به آن استناد نمود. بین سن و میزان تمایل به مشارکت رابطه مثبت و مستقیم برقرار است این پدیده در دو مقطع کمتر از ۴۰ سال و ۴۰ سال به بالا دارای ارتباط صعودی است، مسلماً مسئولیت خانوار و نحوه‌ی تامین نیازمندی‌ها بهنگام تنگدستی مسئول خانوار را وادار به پذیرش هر نوع عمل و مشارکتی می کند. این مساله را همچنان می توان به انگیزه بیشتر مردم نسبت میزان تمایل به مشارکت در پروژه‌ها دانست.

- نتایج آماره خی- دو پیرسن جدول توافقی ۸ بین سواد و میزان تمایل به مشارکت و سطح معنی داری ۰/۲۴۵ مشخص گردید با توجه به مقدار زیاد p -value با قاطعیت فرض صفر رد نمی شود. به عبارت دیگر فرض تحقیق مبنی بر وجود همبستگی بین سواد و میزان تمایل به مشارکت رد و فرض صفر مبنی بر عدم رابطه تایید می شود. نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن هم این موضوع را تایید می کند. افراد بیسواد تمایل زیادی به مشارکت دارند در حالی که افراد با سواد بیشتر، تمایل کمتری به مشارکت دارند. بی سوادان بدنبال آگاهی نیستند ولی از نظر مشارکت علاقمندی بیشتری دارند. انگیزه کسب درآمد، حضور فعال در صحنه کار و مشارکت

روستایی، بسیجی و...) بوده‌اند و این مساله محدود بودن اطلاع رسانی را نشان می دهد. همانطور که از اسم حوزه مشخص می شود این حوزه یکی از حوزه‌های معرف در سطح کشور می باشد بدین نحو که کارهای انجام شده جنبه یک کارگاه آموزشی را دارند و در واقع پس از بازدهی لازم می توان آنها را به کل منطقه و همچنین مناطقی با این خصوصیات تعمیم داد بنابراین حجم محدود کارهای انجام شده مزید علت می گردد و اما در مورد گروهی که نداشتن سرمایه را عنوان نموده‌اند اغلب کسانی هستند که زیر خط فقر قرار دارند و به عنوان مثال هزینه‌ها و ادوات لازم برای انجام عملیات تراسبندی را ندارند. و گروهی به علت عدم اطمینان و نداشتن آگاهی از بازده اقتصادی طرح از مشارکت ممانعت نموده‌اند.

۲- مطالعات تحلیلی: نتایج آماره خی- دو پیرسن جدول توافقی ۶ بین خط فقر و میزان تمایل به مشارکت و نیز سطح معنی داری ۰/۰۸۸ مشخص گردید که مقدار بدست آمده در سطح ۵ درصد خطا معنی دار نمی باشد، به عبارت دیگر فرض تحقیق مبنی بر وجود رابطه و همبستگی بین خط فقر و میزان تمایل به مشارکت رد و فرض صفر تایید می گردد و نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن هم این موضوع را تایید می کند. با توجه به دو رابطه فوق می توان اظهار نمود که مردم بیشتر تمایل به مشارکت دارند تا تمایل به آگاهی، که علت آن را می توان مرتبط با چگونگی و میزان تشکیل کلاس‌های آموزشی و ترویجی دانست که به آن اشاره گردید اما از طرفی چون مردم نمونه‌هایی از کارهای انجام شده در منطقه پس از اجرا مشاهده نموده‌اند، از جمله عملیات بهزرایی (تراسبندی) تمایل بیشتری به مشارکت دارند. با توجه به اینکه عملیات تراسبندی هم با کمک مادی سازمان جهاد کشاورزی و اداره آبخیزداری شهرستان صورت گرفته است و با توجه به مشکلات اقتصادی مردم انگیزه قوی برای مشارکت می باشد. همه‌ی موارد بیانگر آنست که مردم خود راهی برای امرار معاش بهتر ندارند و باید به نوعی در این مسیر هدایت و رهبری شوند و این

پروژه‌ها و میزان تمایل به مشارکت رد می‌گردد و نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن هم این موضوع را تایید می‌کند. همانطور که مطرح گردید شناخت توام با وضعیت اقتصادی مطلوب مشارکت گردیده پس این دو عامل مکمل یکدیگر بوده و در کنار هم یک رابطه منطقی را ایجاد می‌نمایند.

سپاسگزاری

شایسته می‌دانم از استاد بزرگوار و گرامی جناب آقای دکتر نعمت... خلیقی که به‌عنوان استاد راهنما، اساتید مشاور خویش آقای دکتر حسین بارانی، خانم دکتر مهناز خلیقی که با نظرات علمی و کاربردی خود به این تحقیق قوت بخشیدند صمیمانه تشکر نمایم. از آقای مهندس علیرضا نقوی کارشناس اداره ارزیابی مدیریت آبخیزداری استان که همانند برادری دلسوز یاریم نمودند سپاسگزارم و در پایان از آقای مهندس محسن کوهستانی همسر مهربانم که در تمامی مراحل انجام کار از بعد علمی، مادی و معنوی حمایت خود را دریغ ننمودند صمیمانه سپاسگزارم.

براساس تجربه و سنت‌ها چنان رسوخ پیدا کرده که کسب درآمد بیشتر را به‌عنوان انگیزه قوی نمایان می‌کند.

- نتایج آماره خی - دو پیرسن جدول توافقی ۹ بین مالکیت و میزان تمایل به مشارکت و سطح معنی داری ۰/۳۲۲ مشخص گردید با توجه به مقدار زیاد p -value با قاطعیت فرض صفر رد نمی‌شود به‌عبارت دیگر فرض تحقیق مبنی بر وجود رابطه بین مالکیت و میزان تمایل به مشارکت رد و فرض صفر مبنی بر وجود عدم همبستگی تایید می‌گردد و نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن هم این موضوع را تایید می‌کند. در مورد تمایل به مشارکت همان عدم مالکیت مطرح شده مجدداً مصداق پیدا می‌کند در واقع با ایجاد مالکیت و بوجود آمدن این حس، انگیزه برای تمایل به مشارکت بسیار قوی‌تر نمایان می‌گردد.

- نتایج آماره خی - دو پیرسن جدول توافقی ۱۰ بین شناخت پروژه‌ها و میزان تمایل به مشارکت و سطح معنی داری ۰/۲۷۳ مشخص گردید با توجه به مقدار زیاد p -value با قاطعیت فرض صفر رد نمی‌شود به‌عبارت دیگر فرض تحقیق مبنی بر وجود رابطه بین شناخت

منابع

۱. آرخی، ص. ۱۳۸۰. بررسی عوامل موثر بر عدم مشارکت مرتعداران در طرح‌های اصلاح واحیاء مراتع، دومین سمینار ملی مرتع و مرتعداری در ایران، دانشگاه تهران. صفحه ۸۹-۷۴.
۲. حسین‌پور، الف.، ۱۳۷۲. بررسی ضرورت مشارکت و تعیین نیازهای آموزشی روستائیان دامدار و جنگل‌نشینان برای حفاظت خاک و آبخیزداری در حوزه آبخیز رودخانه هراز آمل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تربیت مدرس تهران. ۸۴-۶۹.
۳. خلیقی، ن.، و قاسمی، ح. ۱۳۸۰. بررسی میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری، دومین سمینار ملی مرتع و مرتعداری در ایران، دانشگاه تهران. صفحه ۱۰۴-۹۰.
۴. کمالی، الف. ۱۳۷۹. بررسی اثرات آموزش بر توان مشارکت آتی روستائیان در مدیریت ارغوان زار حوزه طرهبه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد آبخیزداری، دانشکده مرتع و آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. ۷۵-۶۲.
۵. مدیریت آبخیزداری استان گلستان، ۱۳۷۶. مطالعات مربوط به حوزه کچیک. انتشارات سازمان جهاد سازندگی استان گلستان.
۶. گروه کارشناسی اداره حوزه‌های معرف و نمایشی، ۱۳۷۹. اصول و مبانی طرح ملی استقرار و راه‌اندازی حوزه‌های معرف و نمایشی در سطح کشور. انتشارات سازمان جهاد سازندگی تهران.
7. Georg, S. 1992. Generalization in rural development: Eleven Village in South Gujarat. Journal of international development. 18.Z.PP.434-762
8. Lee, R.A. 1990, Community & forestry continuities in the sociology of natural resources, west view press. Colorado. USA.
9. Maheshwari, 1994. Developing soil conservation & management strategies for the Riam Kanam catchments Indonesia, 8th, I.S.C, INDIA.
10. Stturland, R.D. 1979. Wild land watershed management Gohn, willy.

Effective factors survey on lake of participation of users in pasture and watershed management design (case study: User of kchik reagent sphere in Golestan province)

Y. Hematzadehand and N. Khalighi

¹Former M.Sc Student and Faculty member of Dept.of Range Management, Gorgan Agricultural University

Abstract

User's partnership in revisory and reviver of pasture and watershed management is a necessary matter caused an important part of project success. Today, people participation role in revision, revival and natural resources management is touchable, a new event of county forests, and pastures organization. In 2004, this study is done with purpose of evaluating social-economical projects of pasture and watershed management in kchik reagent sphere. To obtain effective factors on lake of participation of users preliminary studies are done on questionnaires including questions in social, economical, natural, by method simple accidental sampling is followed in number of 108 users. Examination results showed the participation of 87.7%, from this 39% of projects have not informed, 35% of them have lake of capital and more than a quarter is also lack of necessary notice of advantages of project execution. In relation to participation in future designs of users, it is suggested presence of financial aids and also agricultural tools (equipments).

Keywords: Users; Participation; Ownership; Kchik reagent sphere